

Pogodyn, pogodynek czy prezenter pogody?

Nowe nazwy męskie i językowe mechanizmy ich tworzenia

Słowa kluczowe: nowe nazwy męskie, słowotwórstwo odżeńskich rzeczowników męskich, język Internetu, badanie kompetencji językowej użytkowników polszczyzny.

doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.100.2.5>

Wprowadzenie

Niewiele jest aspektów naszego języka, które od lat skupiają na sobie zainteresowanie językoznawców, dziennikarzy oraz innych użytkowników polszczyzny w takim stopniu, jak nazwy żeńskie i ich tworzenie. Zacięte debaty i kontrowersje dotyczą nowo powstających form typu *premiera*, *prezydentka* czy *ministra*. Czy należy wprowadzać i upowszechniać tego rodzaju neologizmy, czy też nie ingerować w język? Które z istniejących możliwości (np. *powstanka* czy *powstańczyni*) wybrać? A może jednak pozostać przy rzeczownikach męskich, takich jak na przykład *ambasador*, *rektor* czy *profesor*, jako określeniach osób obu płci? Na te i podobne pytania padają różne odpowiedzi, wynikające z odmiennych stanowisk światopoglądowych i językowych ich autorek i autorów (np. Leszczyńska 2001; Karwatowska, Szpyra-Kozłowska 2005/2010; Łaziński 2006; Paprzycka 2008; Nowosad--Bakalarczyk 2009; Woźniak 2014; Grochowska, Wierzbicka 2015; Małocha-Krupa (red.) 2015; Szpyra-Kozłowska 2019)¹.

Na tle ożywionej dyskusji na temat feminatywów kwestia tworzenia w polszczyźnie nazw męskich od żeńskich, takich jak *pogodynka*, *przedszkolanka* czy *gospośia*, nie wydaje się wzbudzać równie silnych emocji. Internetowe fora dyskusyjne poruszają co prawda to zagadnienie, ale raczej w kategoriach problemu słowotwórczego i rozterek użytkowników polszczyzny związanych ze znalezieniem właściwych określeń. Prace językoznawcze poświęcone nowym formom masculinum są bardzo nieliczne², być może dlatego, że mowa tu o niewielkiej liczbie nazw, które, w przeciwieństwie do feminatywów, nie są postrzegane jako sprawa szczególnie ważna społecznie i kulturowo. Jednakże nie ulega wątpliwości, że nowe rzeczowniki

* jolanta.szpyra-kozłowska@poczta.umcs.lublin.pl; ORCID: 0000-0002-7079-4411

¹ Wymieniam tu wybrane publikacje, które ukazały się w tym wieku, pomijając bardzo liczne starsze prace.

² Wyjątek stanowi artykuł Iwony Burkackiej (2013), który zawiera krótkie, ale interesujące omówienie tego zagadnienia. W innych źródłach, np. w pracach Renaty Grzegorzyczkowej i Jadwigi Puzyniny (1979, 1998), znajdują się jedynie króciutkie wzmianki na temat istnienia rzadkich nazw męskich tworzonych od żeńskich (typu *gwiazdor* i *wdowiec*), co jest zrozumiałe, ponieważ takie publikacje powstały w czasie, kiedy większość omawianych tutaj nazw jeszcze nie istniała.

męskie jako interesujące zjawisko *in statu nascendi* zasługują na uwagę, analizę i refleksję językoznawczo-kulturową.

W niniejszym artykule³ przedmiotem rozważań będą właśnie męskie odpowiedniki żeńskich nazw wykonawców sfeminizowanych zawodów, w niewielkim stopniu utrwalone⁴ lub wcale nieutrwalone w polszczyźnie potocznej, pozyskane z wykorzystaniem źródeł internetowych oraz badań ankietowych. Rozdział pierwszy poświęcony jest prezentacji językowych mechanizmów tworzenia wybranych nowych nazw masculinum wyabstrahowanych na podstawie materiałów internetowych. Trzon niniejszego studium stanowi rozdział drugi, który relacjonuje wyniki eksperymentu językowego z udziałem 80 studentek i studentów poproszonych o podanie męskich odpowiedników 19 nazw żeńskich typu *kosmetyczka, prządka czy hostessa*. Badanie ma na celu wskazanie najczęściej i najrzadziej wybieranych nazw męskich oraz analizę stosowania przez uczestników sposobów urabiania form masculinum zaprezentowanych w rozdziale pierwszym. W ostatnim rozdziale podsumowuję obserwacje poczynione w artykule.

Według mojej wiedzy jest to pierwsza tak szczegółowa publikacja zajmująca się problematyką nowych nazw męskich w potocznej polszczyźnie⁵. Stanowi ona istotne uzupełnienie mojego artykułu (zamieszczonego w „Języku Polskim”) o derywacji nowych feminatywów, w którym przyjęłam podobną metodologię badawczą (Szpyra-Kozłowska 2019).

1. Nazwy męskich wykonawców sfeminizowanych zawodów – propozycje internetowe

W prasie, a zwłaszcza w publikacjach internetowych i na forach dyskusyjnych można znaleźć rozważania na temat męskich nazw wykonawców tradycyjnie kobiecych zawodów oraz przykłady ich stosowania⁶. Ze względu na brak utrwalonych i powszechnie używanych określeń wysuwane są różne propozycje. Na przykład w jednym z artykułów⁷ mężczyzna pracujący w przedszkolu określany jest jako *pan przedszkolanelek, nauczyciel wychowania przedszkolnego, nauczyciel płci męskiej i nauczyciel przedszkolny*. W innym⁸ męski odpowiednik *położnej* to *położny, pan położny, mężczyzna-położny i położnik*⁹.

3 Wyrażam wdzięczność prof. Annie Pajdzińskiej za cenne uwagi do tego artykułu.

4 Jak zauważa recenzentka/recenzent, niektóre nazwy, np. *męska prostytutka, położny czy pedikiurzysta*, można znaleźć w kilku słownikach i uznać za rozpowszechnione. Nie są one jednak utrwalone w kompetencji językowej wielu użytkowników polszczyzny, o czym świadczą dyskusje internetowe, a także badanie relacjonowane w rozdziale drugim.

5 Z tego powodu wykorzystuję tu źródła internetowe i badania ankietowe, wyjątkowo jedynie uwzględniając definicje zamieszczone w słownikach oraz urzędowe nazwy zawodów (*Klasyfikacja nazw zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2016).

6 Dostęp do podanych źródeł internetowych – sierpień i wrzesień 2019 r.

7 R. Hannolainen, *Pan przedszkolanelek? Mężczyzna w przedszkolu – jesteś za czy przeciw?*, 13.06.2016, <https://ronja.pl/pan-przedszkolanelek>.

8 W. Mołoń, *Położny Mateusz, czyli facet na porodówce*, „Nowiny24”, 29.06.2012, <https://nowiny24.pl/plony-mateusz-czyli-facet-na-porodowce/ar/6163505>.

9 Pojawienie się nowych nazw męskich wykonawców czynności w tytułach artykułów ma na celu przyciągnięcie uwagi czytelników. Zdaniem I. Burkackiej (2013) pełnią one funkcję perswazyjną, ośmieszającą lub łagodzącą ostrość oceny. Natomiast użycie kilku synonimów w jednym tekście wynika ze względów stylistycznych, a także jest przejawem kreatywności piszących.

Poniżej przedstawiam typy nazw męskich wykonawców czynności wyodrębnione w zgromadzonym materiale zaczerpniętym z Internetu ze względu na zastosowane w nich mechanizmy językowe.

1. Użycie rzeczownika żeńskiego jako ogólnej nazwy zawodu odnoszącej się do obu płci, np.:

On jest przedszkolanką.

Jan Z. mówi o sobie: „jestem pogodynką”.

Karol jest prostytutką.

Zostałem kosmetyczką.

Rzeczownik rodzaju żeńskiego nie ulega tu zmianie, a kontekst (*on, Jan Z., Karol, zostałem*) wskazuje, że są to określenia mężczyzn.

2. Modyfikacja rzeczownika żeńskiego przez dodanie przymiotnika męska, np.:

prostytutka, dziwka > męska prostytutka, dziwka

pielęgniarka > męska pielęgniarka

pomoc domowa > męska pomoc domowa

przedszkolanka > męska przedszkolanka

W podanych przykładach rzeczownik żeński zostaje zachowany, a męskość wykonawcy zawodu sygnalizowana jest przez dodany przymiotnik.

3. Utworzenie nazwy męskiej przez użycie określeń opisowych¹⁰, np.:

przedszkolanka > wychowawca/nauczyciel przedszkolny

prostytutka > pracownik seksualny, mężczyzna do towarzystwa

niania > opiekun do dziecka

gospodyni domowa > menadżer domowy

Należy zwrócić uwagę na znamieny fakt, że powyższe określenia mężczyzn są bardziej prestiżowe niż odpowiadające im nacechowane potocznością rzeczowniki żeńskie.

Ponadto można wydzielić cztery techniki słowotwórcze tworzenia masculinum, które wystąpiły w badanych tekstach¹¹.

¹⁰ W punkcie 3 wymieniam męskie odpowiedniki żeńskich nazw, co nie oznacza, że zachodzi tu relacja słowotwórcza między podanymi określeniami. Według I. Burkackiej (2013: 127) „uzupełnienie luk nazewniczych jest możliwe poprzez wykorzystanie innych podstaw słowotwórczych, co jest wyrazem działania mechanizmu kompensacji”.

¹¹ Należy podkreślić, że istnieją różne klasyfikacje środków słowotwórczych i hierarchie technik słowotwórczych (np. Grzegorzewska, Puzyńska 1979, 1998; Kaproń-Charzyńska 2005; Jadacka 2007, 2017), które często sugerują odmienny przebieg derywacji wielu wyrazów. Oznacza to, że w niektórych przykładach omawianych w tym tekście istnieją różne możliwości słowotwórcze interpretowania nowych form. Są one przeważnie sygnalizowane w przypisach, jednakże bez bardziej

4. Tworzenie złożeń z członami: *mężczyzna, facet, pan*, np.:*mężczyzna-kosmetyczka* *facet kosmetyczka**mężczyzna-gospoia* *facet gospoia**mężczyzna-prostytutka/dziwka* *facet prostytutka/dziwka*

W podanych przykładach rzeczownik żeński poprzedzony jest członem *mężczyzna*, a w bardziej kolokwialnym języku *facet*, przez co powstaje złożenie składające się z dwóch rzeczowników, z których pierwszy określa płeć wykonawcy, drugi zaś stanowi żeńską nazwę zawodu. Niekiedy używany jest wyraz *pan* w połączeniu z odżeńską męską formą, np.:

*pan przedszkolank**pan położny*5. Derywacja paradygmatyczna¹², np.:(a) *gospoia* > *gospoś**niania* > *niań*(b) *pogodynka* > *pogodynek**przedszkolanka* > *przedszkolank*¹³*dziwka* > *dziwek**prostytutka* > *prostytutek*(c) *salowa* > *salowy**położna* > *położny*

W punkcie 5(a) mamy do czynienia ze zmianą formy żeńskiej na męską przez przypisanie rzeczownikowi rodzaju męskiego wraz z odpowiednią deklinacją¹⁴. W punkcie 5(b) również znalazły się przykłady tego zjawiska, jednakże tutaj usunięcie fleksyjnego znacznika żeńskości

szczegółowej dyskusji, na którą nie pozwalają ograniczenia objętościowe artykułu. Z tego względu pomijam tu również interesującą kwestię różnic między motywacją diachroniczną i synchroniczną. Priorytetem tej pracy jest opis i zaprezentowanie wyników badania empirycznego, a nie polemiki słowotwórcze.

12 *Encyklopedia języka polskiego* (Urbańczyk, Kucala (red.) 1999: 64) definiuje derywację paradygmatyczną „jako rodzaj derywacji słowotwórczej, w której funkcję formantu słowotwórczego spełnia paradygmat fleksyjny leksemu. Składnikami paradygmatycznego formantu słowotwórczego mogą być wywołane przez ten formant alternacje morfonologiczne w podstawie słowotwórczej”. Zjawisko to nazywane jest także konwersją, derywacją bezafiksálną i afiksacją zerową.

13 Zdaniem recenzentki/recenzenta można również uznać, że w formach *pogodynka* i *pogodynek* oraz *prostytutka* i *prostytutek* zachodzi wymiana sufiksów.

14 Jest to odwrotność zmiany zachodzącej w takich parach, jak *markiz* > *markiza*, *kum* > *kuma*, w których rzeczowniki żeńskie tworzone są od męskich przez zmianę paradygmatu fleksyjnego.

dodatkowo skutkuje alternacją morfonologiczną w postaci pojawienia się ruchomej samogłoski /e/ przed /k/. W punkcie 5(c) rzeczownik mający formę przymiotnikową z przyrostkiem *-ow(a)* zmienia rodzaj gramatyczny na męski, co jest odwrotnością derywacji typu *radny* > *radna*, *woźny* > *woźna*.

6. Ucięcie części *-k(a)* (wraz ze zmianą paradygmatu)¹⁵, np.:

(a) *prostytutka* > *prostytut*

kosmetyczka > *kosmetyk*

(b) *pogodyнка* > *pogodyn*

przedszkolanka > *przedszkolan*

Charakterystycznym wyznacznikiem żeńskości wielu rzeczowników osobowych jest obecność w nich przyrostka *-k(a)*, np. w *aktorka*, *nauczycielka*, *kucharka*. Nic zatem dziwnego, że wśród nowych maskulinów znajdujemy przypadki ucięcia tej części, pomimo iż – ściśle rzecz biorąc – w podanych przykładach *-k(a)* nie jest sufiksem, lecz stanowi część rozszerzonych przyrostków: *-ynk(a)* i *-ank(a)*¹⁶.

7. Sufiksacja – dodanie przyrostków męskoosobowych do podstawy, np. *-ek*, *-anin*, *-arz*:

(a) *niania* > *nianiek*

gosposia > *gosposiek*

(b) *przedszkole* > *przedszkolanin/przedszkolarz*

W niektórych proponowanych formach zachodzi derywacja sufiksalna rzeczowników męskoosobowych: w punkcie 7(a) wykorzystany został męski przyrostek *-ek* (por. *wychowany* > *wychowanek*) dodany do nazw żeńskich¹⁷, a w 7(b) *-anin* (*dwór* > *dworzanin*) i *-arz* (*młyn* > *młynarz*) (przypuszczalnie neologizmy *przedszkolanin* i *przedszkolan* urobione zostały od wyrazu *przedszkole*).

Jak wynika z tej części, polszczyzna dysponuje wieloma sposobami tworzenia męskich odpowiedników żeńskich rzeczowników osobowych. Często wykorzystuje się kilka z nich, np.:

przedszkolanka > *męska przedszkolanka*, *wychowawca przedszkolny*, *przedszkolanek*,
przedszkolan, *przedszkolanin*

15 I. Burkacka (2013) wyróżnia tylko dwa sposoby tworzenia nazw męskich od żeńskich nazw zawodów: zmianę paradygmatu (np. *położna* > *położny*) oraz ucięcie formantu *-k(a)* z alternacją spółgłoskową (*pielęgniarka* > *pielęgniary*) lub bez alternacji (*manikiurzystka* > *manikiurzysta*). Badaczka odnotowuje również, że są to mechanizmy derywacji odwrotne do tych, które tworzą nazwy żeńskie od męskich. I. Burkacka wyróżnia ponadto mechanizm kompensacji, tj. wykorzystanie innych leksemów, np. *kosmetyczka* > *kosmetolog*.

16 Recenzentka/recenzent sugeruje, że nazwa *prostytut* może być traktowana jako wynik derywacji ujemnej od podstawy *prostytutka* (ucięcie <j> ze zmianą paradygmatu).

17 Nazwę *nianiek* można również interpretować jako derywowaną od wyrazu *niania* przez zmianę paradygmatu. Nie jest to możliwe w odniesieniu do formy *gosposiek*, ponieważ nie istnieje forma **gosposka*.

prostytutka > męska prostytutka, pracownik seksualny, mężczyzna-prostytutka, prostytut niania > męska niania, opiekun do dziecka, niań, nianiek

Wobec wielu proponowanych męskich odpowiedników nazw żeńskich, a także braku utrwalenia większości z nich w języku, interesującą kwestią jest zbadanie preferencji użytkowników polszczyzny w tym względzie. Tego problemu dotyczy następny rozdział.

2. Badanie ankietowe

W maju 2019 roku przeprowadziłam anonimowe badanie kompetencji językowej oraz kreatywności słowotwórczej grupy użytkowników polszczyzny w formie ankiety z udziałem 80 studentek i studentów¹⁸ (50 kobiet i 30 mężczyzn) I roku (w wieku 19–20 lat) filologii angielskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie¹⁹, którego celem było uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania:

– Jakie męskie odpowiedniki 19 żeńskich nazw najczęściej proponują ankietowani? W których wypadkach istnieje wśród nich największa, a w których najmniejsza zgodność?

– Które mechanizmy językowe stosowane są przez uczestników często, które rzadko lub wcale?

– Tworzenie których męskich odpowiedników nazw żeńskich przysparza badanym najwięcej, a których najmniej trudności?

– Czy istnieją istotne różnice w propozycjach kobiet i mężczyzn?

Badaniu poddano następujące nazwy żeńskie:

pogodynka, niania, kosmetyczka, gosposia, prządka, przedszkolanka, prostytutka, hostessa, hafciarka, położna, pokojówka, manikiurzystka, gospodyni domowa, gorseciarka, primabalerina, szwaczka, diwa operowa, świetliczanka i baletnica (19)²⁰.

Respondentki i respondenci mieli za zadanie udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie: „Jak nazwiesz mężczyznę, który wykonuje poniżej podane zawody?”

2.1. Wyniki

Zacznę od uwag o charakterze ogólnym, a następnie przejdę do bardziej szczegółowego omówienia wyników (wszystkie podane są w aneksie).

18 Wybór ankietowanych wynikał z mojej intencji badania form języka potocznego, którym przeważnie posługują się młodzi ludzie. Anonimowość odpowiedzi sprzyjała ich szczerości.

19 Nierówna liczba uczestniczek i uczestników badania wynika ze specyfiki studiów anglistycznych, na których większość osób studiujących stanowią kobiety. Należy dodać, że w obszerniejszym badaniu socjolingwistycznym te proporcje powinny być wyrównane, a respondenci powinni reprezentować różne grupy wiekowe i zawodowe.

20 *Diwa operowa* i *primabalerina* nie są zwykłymi nazwami zawodów, lecz określeniami kobiet, które osiągnęły sławę jako śpiewaczki operowe lub tancerki baletu.

W toku badania 80 uczestniczek i uczestników badania zaproponowało łącznie 1527 męskich odpowiedników 19 rzeczowników żeńskich, co świadczy o ich znacznej kreatywności językowej. Należy wyjaśnić, że brak propozycji uznawałam również za odpowiedź wskazującą na problem z podaniem właściwego określenia. Czasami niektóre respondentki i respondenci sugerowali kilka nazw, które także zostały uwzględnione w wynikach. Nieliczne nieczytelne formy zostały wykluczone z dalszej analizy²¹.

Jak wykazało przeprowadzone badanie, ankietowani na ogół nie mieli większych trudności z zaproponowaniem męskich ekwiwalentów podanych nazw żeńskich, o czym świadczy bardzo niewiele przypadków braku odpowiedzi, to jest 36, co stanowi 2,3 procent wszystkich wyników. Najbardziej problematyczne do utworzenia okazały się męskie odpowiedniki rzeczowników *diwa operowa* (7 odmów odpowiedzi) oraz *prostytutka*, *prządka* i *primabalerina* (bez 4 odpowiedzi dla każdej nazwy). Uczestnicy nie mieli natomiast takich wątpliwości co do męskich określeń *pogodynki*, *hafciarki*, *pokojówki*, *gospodyni domowej*, *gorseciarki* i *świecniczki* (100 procent odpowiedzi).

Odnotowałam także znaczne różnice w liczbie odmiennych propozycji dla poszczególnych nazw, od 3 (dla *hafciarki*, *gorseciarki* i *szwaczki*) do 14–15 (dla *kosmetyczki*, *prządki* i *diwy operowej*), co w znacznej mierze odzwierciedla poziom trudności tworzenia poszczególnych form dla studentek i studentów oraz stopień zgodności między nimi, o czym mowa poniżej.

Warta podkreślenia jest niewielka liczba osób uznających nazwę żeńską (poprzedzoną przymiotnikiem *męska* lub nie) za właściwe określenie męczyzny. Wśród podanych form znalazło się ich zaledwie 65 (4,2 procent). W tej grupie najliczniejsze były dość rozpowszechnione i odnotowane w niektórych słownikach nazwy *męska prostytutka* (31) oraz (*męska*) *niania* (13). Potwierdza to często wysuwana tezę, że o ile rzeczowniki męskie są powszechnie stosowane wobec kobiet (np. *ona jest reżyserem*), o tyle dla męczyzn zazwyczaj tworzone są odrębne, męskie określenia.

Należy również wspomnieć fakt pojawienia się w zgromadzonych danych dość licznych nieprawidłowo utworzonych nazw masculinum, różniących się znaczeniem od rzeczowników żeńskich, a zatem niebędących ich właściwymi odpowiednikami. Na przykład aż 18 osób za ekwiwalent *kosmetyczki* uznało wyraz *kosmetolog*, który oznacza specjalistę dermatologa po studiach w zakresie kosmetyki lekarskiej. Za błędne należy również uznać określenia *stylista* czy *artysta makijażu*, gdyż nie są to zawody obejmujące zabiegi pielęgnacyjne, lecz upiększające. Kilka osób podało rzeczownik *położnik* jako męski odpowiednik *położnej*, choć to pierwsze określenie oznacza lekarza specjalizującego się w położnictwie, a nie pielęgniarza. Zarówno *kosmetolog*, jak i *położnik* są nazwami bardziej prestiżowych zawodów niż *kosmetyczka* i *położna*. Ta obserwacja dotyczy także innych nieadekwatnych nazw (np. *pan domu* i *gospodarz* jako rzekome ekwiwalenty *gospośi* czy *baletmistrz* mający być odpowiednikiem *baletnicy*).

Podobnie męską formą *prostytutki* nie jest *alfons*, *przedszkolanki* – *przedszkolak* czy *diwy operowej* – *drag queen*. O ile podanie przez niektórych ankietowanych niewłaściwej nazwy wynika prawdopodobnie z ich nieznamośności znaczenia pewnych słów, o tyle w innych

21 Warto dodać, że badanie spotkało się z dużym zainteresowaniem ankietowanych, którzy chętnie w nim uczestniczyli i prosili o przedstawienie im uzyskanych wyników.

wypadkach można upatrywać źródła nieprawidłowego określenia w skojarzeniu go z męskim rzeczownikiem w obrębie danego pola semantycznego (np. 'nierząd': *prostytutka – alfons*) lub w już istniejącej spokrewnionej słowotwórczo innej formie męskiej (np. *położna – położnik, gosposia – gospodarz*).

Poniżej omawiam zaproponowane przez uczestników formy męskie z podziałem na cztery kategorie wydzielone na podstawie stopnia zgodności respondentek i respondentów w ich wyborze, od najczęściej do najrzadziej proponowanych. Podane przedziały procentowe wyłożyły się samoistnie przy zestawieniu uzyskanych wyników.

I. Nazwy męskie z największą zgodnością wśród ankietowanych (powyżej 80 procent)

Największy odsetek zgodności między ankietowanymi dotyczy urabiania męskich odpowiedników od nazw żeńskich, które, po ucięciu przyrostka *-k(a)*, tworzą formy zakończone na *-arz*, *-acz* oraz *-yst(a)*²²:

gorseciarka > *gorseciarz*²³ (78)

hafciarka > *hafciarz* (74)

manikiurzystka > *manikiurzysta* (73)

szwaczka > *szwacz* (68)

Ankietowani wykazali też dużą zgodność co do przymiotnikowej formy *położna*:

położna > *położny* (71)

która została przekształcona w nazwę męską przez zmianę paradygmatu analogiczną do tej w *salowa* > *salowy*.

Wreszcie wielu zwolenników i zwolenniczek (80 procent) zyskało określenie

gospodyni domowa > *gospodarz domowy* (*domu, domostwa*) (62)

Wyraz *gospodarz* – zazwyczaj modyfikowany przymiotnikiem *domowy* lub rzeczownikami *domu, domostwa* – wymaga komentarza. Według SJP PWN ma on kilka znaczeń: 1. 'rolnik prowadzący gospodarstwo', 2. 'osoba reprezentująca domowników lub organizatorów imprezy wobec gości', 3. 'właściciel mieszkania, domu, pensjonatu itp.', 4. 'osoba odpowiedzialna za funkcjonowanie zakładu, instytucji', 5. 'osoba utrzymująca porządek w budynku mieszkalnym', 6. 'osoba najważniejsza w jakimś miejscu, instytucji itp., decydująca o tym, co się tam dzieje'. Definicja *gospodyni domowej* odbiega znacznie od tych eksplikacji i brzmi następująco: 'pani domu, która zrezygnowała z kariery zawodowej i zajęła się prowadzeniem domu'. Jeśli podane

22 Powyższe męskie nazwy można również interpretować jako motywowane nie przez formy żeńskie, ale bezpośrednio tworzone od wyrazów: *gorset*, *haft*, *manikiur* i *szyw-/szew* (jak w *zszywać*, *szew*, *szwalnia*).

23 W nawiasach podaję liczbę form zaproponowanych przez respondentów.

definicje są poprawne, to nie można uznać nazwy męskiej *gospodarz* za właściwy odpowiednik *gospodyni domowej*, gdyż w znaczeniu pierwszego wyrazu brak kluczowego odniesienia do rezygnacji z pracy zawodowej na rzecz prowadzenia domu. Należy przypuszczać, że ankietowani, którzy wybrali formę *gospodarz*, kierowali się głównie pokrewieństwem słowotwórczym z nazwami *gospodarować* (*gospodarzyć*), *gospodarstwo* i *gospodyni*, bez wnikania w różnice znaczeniowe nazw *gospodyni domowa* i *gospodarz*. Mogli też uznać, że stworzą nowe znaczenie wyrażenia *gospodarz domu/domowy* (neosemantyzm).

II. Nazwy męskie ze zgodnością 50–65 procent wśród ankietowanych

Wśród rzeczowników objętych badaniem odnotowałam duży stopień zgodności, choć znacznie mniejszy niż w formach powyżej, w następujących przykładach:

hostessa > *hostess* (54)

primabalerina > *primabalerin* (43)

prządka > *prządek* (40)

pokojówka > *pokojowy/pokojówkowy* (40)

gosposia > *gospodarz* (40)

Trzy nazwy męskie najczęstsze w tym przedziale procentowym utworzone zostały przez zmianę rodzaju gramatycznego: *hostess*, *primabalerin* i *prządek*. Jako ekwiwalent *hostessy* 12 osób zaproponowało męski rzeczownik zapożyczony z języka angielskiego, to jest *host*, zapewne znany uczestniczkom i uczestnikom badania, studentom filologii angielskiej. Jednakże większość z nich zastosowała zmianę paradygmatu fleksyjnego²⁴.

Męski odpowiednik rzeczownika *primabalerina* okazał się dość problematyczny dla ankietowanych, którzy zaproponowali aż 12 różnych nazw, w tym formy opisowe: *najlepszy/główny/solowy/sławny tancerz baletowy* oraz formacje sufiksalne, na przykład *primabaleriniarz*, *primabaleciarz*. Jednakże aż 43 osoby podały neologizm *primabalerin*, z bezprzyrostkową zmianą rodzaju gramatycznego rzeczownika.

Z podobną sytuacją mamy do czynienia w wypadku odpowiedników *prządki*, z nazwami sufiksalnymi typu *przędzacz* czy *przędzacz*, motywowanymi przypuszczalnie rzeczownikiem *przędza* lub czasownikiem *prząść*. Są to jednak propozycje mniej liczne od formy *prządek* podanej przez 40 osób. Można ją traktować dwojako: jako efekt derywacji paradygmatycznej od *prządki* lub jako dodanie przyrostka *-ek* do czasownika *prząść*.

Najczęstsze odpowiedniki męskie *pokojówki* to formy przymiotnikowe *pokojowy* (34) i *pokojówkowy* (6) z sufiksem *-ow(y)*, z których pierwsza wydaje się motywowana przez nazwę *pokojowa* (zmiana paradygmatu) lub rzeczownik *pokój*, druga zaś przez feminiatyw *pokojówka*²⁵.

24 I. Burkacka (2013) odnotowuje, że w tekstach internetowych zamiast *hostessy* i jej męskiego odpowiednika pojawiają się nazwy *promotor* i *promotorka*. Takie określenia nie znalazły się jednak w ankietach.

25 Recenzentka/recenzent przypomina, że nazwa *pokojowy* była używana w przeszłości.

Gospośia, podobnie jak *gospodyni domowa*, stała się podstawą podanej przez 50 procent respondentek i respondentów błędnej nazwy *gospodarz*. Warto przypomnieć, że *gospośia* to ‘potocznie osoba zatrudniona do wykonywania prac domowych; pomoc domowa, gospodyni’ (SJP PWN), a zgodnie z podanymi wcześniej znaczeniami wyrazu *gospodarz* brak w nich związku z *pomocą domową*. Użycie w obu wypadkach nazwy *gospodarz* można interpretować w kategoriach użycia prestiżowej nazwy męskiej i wykorzystania już istniejącego wyrazu.

Należy również dodać, że aż 25 osób zaproponowało formę męską *gospoś*, uzyskaną przez zmianę paradygmatu fleksyjnego, a w wypadku *gospodyni domowej* poza *gospodarzem domowym* inne nazwy (np. *gospodyń domowy*, *gospoś*) były proponowane jedynie przez niewielką grupę ankietowanych.

III. Nazwy męskie ze zgodnością około 35–40 procent wśród ankietowanych

W tej części omówię rzeczowniki, co do których respondenci wykazywali zgodność poniżej 50 procent, z jedną najczęściej podawaną formą, ale też z innymi dość licznymi propozycjami. Będą to:

niania > *opiekun do dziecka* (33), *nianieć* (16), *niania* (11)

kosmetyczka > *kosmetyk* (33), *kosmetolog* (18), *kosmetyczek* (10), *kosmetykarz/kosmetyciarz* (10)

przedszkolanka > *przedszkolaniek* (30), *nauczyciel/wychowawca/opiekun przedszkolny* (20), *przedszkolarkę* (15)

prostytutka > *męska prostytutka* (28), *prostytutek* (15), *prostytut* (15), *żigolak/żigolak* (11)

Najwięcej osób opowiedziało się za formą opisową *opiekun do dziecka* jako ekwiwalentem *niani*. Znacznie mniej ankietowanych wysunęło dwie kolejne opcje: *nianieć*, z przyrostkiem *-ek* oraz użycie rzeczownika *niania* jako określenia zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Należy podkreślić, że jest to jedyny wyraz użyty w eksperymencie, którego funkcję gatunkową uznało aż 11 respondentek i respondentów (dla innych feminatywów w tej roli średnia wynosi 1,5 głosów).

Najczęściej proponowany odpowiednik *kosmetyczki* to dość zaskakujący, bo posiadający już inne utrwalone znaczenie, rzeczownik *kosmetyk*. Można go traktować jako formę z uciętym przyrostkiem *-k(a)* ze zmianą rodzaju gramatycznego i alternacją /tʃ ~ k/. Jak już wspominałam, wielu ankietowanych podało błędną, ale prestiżowo brzmiącą nazwę *kosmetolog*.

Określenie kobiet zajmujących się nierządem, to jest *prostytutka*, skłoniło najwięcej osób do użycia rzeczownika żeńskiego zmodyfikowanego przymiotnikiem *męska* (26), co wyróżnia ten przykład spośród pozostałych²⁶, na przykład wyrażenie *męska niania* zaproponowano dwukrotnie, a *męska gospośia* oraz *męska diwa operowa* tylko raz. Rzadziej wybierane opcje to *prostytutek* (11) oraz *prostytut* (15). Zapożyczenia *żigolak* i *żigolo* były proponowane przez 8 ankietowanych.

26 Należy to przypisać częstemu użyciu tego określenia, które występuje również w kilku słownikach.

IV. Nazwy męskie bez wyraźnie dominującej formy

W ostatniej grupie znalazły się cztery rzeczowniki żeńskie, dla których nie odnotowałam jednego dominującego odpowiednika męskiego, lecz dwie lub trzy główne propozycje ze zbliżoną liczbą głosów:

diwa operowa > *śpiewak operowy* (31), *diw operowy* (28)

pogodynka > *prezenter pogody* (28), *pogodynek* (29), *pogodyn* (24)

baletnica > *baleciarz* (22), *baletnik* (20), *tancerz baletowy* (19)

światliczanka > *światlic(z)arz* (20), *światliczanek* (16)

Szczególnie problematycznym przypadkiem okazała się *diwa operowa*. Najwięcej ankietowanych uznało, że jej męskim odpowiednikiem jest *śpiewak operowy*, który jednakże w pełni nie odzwierciedla znaczenia *diwy*, określenia nie zwykłej śpiewaczki operowej, lecz gwiazdy. Według SJP PWN *diwa* to ‘słynna śpiewaczka operowa lub operetkowa, primadonna’. Nie można zatem traktować omawianej propozycji jako ekwiwalentnej bez dodatkowego przymiotnika *słynny*. Drugie w kolejności określenie to *diw operowy*, utworzony przez derywację paradygmatyczną.

Za ekwiwalent *pogodynki* respondenci uznali nazwę opisową *prezenter pogody* (28) oraz rzeczownik *pogodynek* (29), ze zmianą rodzaju gramatycznego. Należy dodać, że taki wynik formy *pogodynek* można przypisać dość częstemu użyciu tego określenia przez samych mężczyzn wykonujących ten zawód. Na trzecim miejscu uplasował się *pogodyn* (24), z ucięciem części *-k(a)* i zmianą paradygmatu.

Trzy nazwy męskie zaproponowano jako odpowiedniki *baletnicy*: dwa neologizmy z przyrostkami *-arz* i *-nik*: *baleciarz* (22) i *baletnik* (20) oraz najbliższą znaczeniowo *baletnicy* formę opisową *tancerz baletowy* (19).

Mężczyźni pracujący w świetlicy zostali nazwani przez ankietowanych najczęściej za pomocą dwóch rzeczowników: *światlic(z)arz* (20), z przyrostkiem *-arz* dodanym do rzeczownika *światlica*, oraz *światliczanek* (16), ze zmianą paradygmatu wyrazu *światliczanka*.

2.2. Podsumowanie wyników badania

Przedstawione powyżej najczęściej proponowane przez uczestniczki i uczestników badania nazwy męskie będące – w ich przekonaniu – najlepszymi odpowiednikami 19 rzeczowników żeńskich różnią się od siebie stopniem zgodności wśród ankietowanych. Podzielono je na 4 kategorie.

W pierwszej z nich odnotowano bardzo częsty wybór form *gorseciarz*, *hafciarz*, *maniakiurzysta*, *szwacz* i *położny*. Jak już wspominałam, za przyczynę tak dużej zgodności można uznać fakt, że w wyniku ucięcia żeńskiego przyrostka *-k(a)* powstają tu nazwy męskie zakończone na *-arz*, *-yst(a)* i *-acz*, które odpowiadają sufiksom męskim, na przykład w *drukarz* < *drukować*, *folklorysta* < *folklor*, *spawacz* < *spawać*. Ponadto możliwa jest bezpośrednia derywacja tych form od wyrazów nieposiadających znamion żeńskości (np. *gorset*, *haft*).

W ostatnim wypadku nazwa przymiotnikowa *położna* pozwala na proste urobienie określenia męskiego *położny*.

W drugiej grupie nazw, o nieco mniejszym stopniu zgodności między ankietowanymi, najczęściej występowały określenia *hostess*, *primabalerin*, *prządek* i *pokojowy*, w których zastosowano derywację paradygmatyczną.

W trzeciej grupie można odnotować największe zróżnicowanie mechanizmów językowych zastosowanych najczęściej przez respondentki i respondentów: formę opisową *opiekun do dziecka*, ucięcie przyrostka żeńskiego *-k(a)* w wyrazie *kosmetyk*, derywację paradygmatyczną w rzeczowniku *przedszkolank* oraz określenie złożone z przymiotnikiem *męska prostytutka*.

Za odpowiednik *gospodyni domowej* i *gospośi* ankietowani najczęściej uznawali bardziej prestiżowy rzeczownik *gospodarz*, który – jak już wspominałam – odbiega swoją semantyką od znaczenia nazw żeńskich, lecz posiada tę niewątpliwą zaletę, że jest już istniejącym i swojsko brzmiącym wyrazem języka polskiego, eliminującym potrzebę tworzenia neologizmów.

I wreszcie ostatnia grupa nazw, w której brak jednego dominującego odpowiednika męskiego. Należy tu odnotować formy opisowe (*śpiewak operowy*, *tancerz baletu*, *prezenter pogody*), zmianę paradygmatu fleksyjnego (*pogodynek*, *światliczanek*, *diw operowy*), ucięcie sufiksu *-k(a)* (*pogodyn*) oraz rzeczowniki z przyrostkami męskimi (*baleciarz*, *baletnik*, *światlic(z)arz*).

Podsumowując przeprowadzoną powyżej analizę danych eksperymentalnych, można stwierdzić, że ankietowani najczęściej tworzyli formy męskie przez derywację paradygmatyczną, ucięcie cząstki *-k(a)* oraz derywację sufiksálną z przyrostkami *-ek*, *-arz*, *-anin* i *-ow(y)*, czyli z wykorzystaniem technik słowotwórczych numer 4, 5 i 6 omówionych w rozdziale pierwszym. Natomiast rzadko używany był sam rzeczownik żeński lub modyfikowany przymiotnikiem *męska* (z wyjątkiem utrwalonej już w języku *męskiej prostytutki*). Nikt z respondentek i respondentów nie zaproponował złożzeń z wyrazami *mężczyzna* lub *facet*. Innymi słowy, zdecydowanie rzadziej stosowano mechanizmy numer 1, 2, 3 i 4 (rozdział 1)²⁷.

2.3. Porównanie wyników ankiet studentek i studentów

Ciekawą kwestią jest porównanie odpowiedzi udzielonych przez dwie grupy ankietowanych: kobiety i mężczyzn. By tego dokonać, zestawiałam wyniki dla 5 losowo wybranych feminatywów w 30 ankietach studentów oraz w 30 ankietach studentek²⁸.

Pogodynka

Wśród nazw podanych przez mężczyzn dominuje forma opisowa *prezenter pogody* (13) oraz nazwa *pogodyn* (11) z uciętą cząstką *-k(a)*. Tylko 6 studentów zaproponowało derywat

27 Warto przypomnieć, że ankietowani są w wieku 19–20 lat, z typowym dla młodych ludzi zamiłowaniem do stosowania form kolokwialnych. Można przypuszczać, że starsze grupy wiekowe częściej stosowałyby bardziej formalne określenia opisowe czy złożenia.

28 Ankiety studentek zostały wybrane losowo. Było to konieczne, by liczba ankiet uczestniczek i uczestników badania była taka sama.

paradygmatyczny *pogodynek*, a żaden z nich nie wykorzystał formy żeńskiej *pogodynka*. W ankietach studentek *prezenter pogody* (10) i *pogodyn* (5) były mniej liczne; 11 z nich podało rzeczownik *pogodynek*, a dwie żeńską nazwę *pogodynka*.

Przedszkolanka

W ankietach studentów najczęściej było nazw tworzonych od rzeczownika *przedszkole*, to jest *przedszkolarz/przedszkolan(in)* – 15, a 9 stanowiły określenia opisowe *opiekun/wychowawca przedszkolny*. W sześciu ankietach podano odżeński rzeczownik *przedszkolane*.

Wśród uczestniczek proporcje między zaproponowanymi formami były nieco inne – 14 studentek podało nazwę *przedszkolane*, a 2 rzeczownik *przedszkolanka*, który nie znalazł się w ankietach studentów. Ponadto 6 studentek wpisało określenie *przedszkolarz*, a 8 nazwę opisową *opiekun przedszkolny*.

Świetliczanka

Większość form podanych przez studentów została utworzona od rzeczownika *światlic(a)*: *światlic(z)arz* (10), *światlicowy* (5), *opiekun/pracownik światlicy* (4), *światliczanin* (4). Zaledwie 3 osoby wybrały formę odżeńską *światliczane*. Studentki częściej proponowały utworzoną paradygmatycznie nazwę *światliczane* (8), nieco zaś rzadziej niż ich koledzy inne określenia: *światlicarz* (8), *światlicowy* (4), *opiekun światlicy* (2).

Gosposia

W opiniach mężczyzn dominował niewłaściwie użyty *gospodarz domowy* (18), a na drugim miejscu znalazł się paradygmatycznie utworzony *gospoś* (8). Zdaniem 11 studentek odpowiednikiem męskim *gospoś* jest *gospoś*, według kolejnych 11 jest to *gospodarz*, a dla 3 *pomoc domowa*. Trzy uznały za właściwą nazwę rzeczownik *gosposia*, który nie pojawił się w ankietach studentów.

Niania

Męscy uczestnicy najczęściej wpisywali formę opisową *opiekun do dziecka/dzieci* (13), następnie *niań* (5), *niania* (4) i *nianie* (3). Wyniki ankiet studentek były zbliżone: *opiekun* (13), *nianie* (8), *niania* (4), *niań* (3).

Powyższe dane pozwalają na określenie pewnych tendencji w nazwach proponowanych przez studentów i studentki. W pierwszym wypadku daje się zauważyć unikanie użycia rzeczowników żeńskich w odniesieniu do mężczyzn (np. *pogodynka*, *przedszkolanka*, *gosposia*), jak również rzadsze sięganie po nie jako podstawy tworzenia nowych form (np. *światliczane*, *niań*), częsty wybór określeń opisowych (np. *opiekun do dziecka*, *wychowawca przedszkolny*) oraz wykorzystanie jako bazy słowotwórczej rzeczowników *przedszkole* i *światlica*. Innymi słowy, wśród propozycji studentów dominują formy nietworzone bezpośrednio od nazw żeńskich (łącznie 91, przy 46 określeniach urobionych od feminatywów). Z kolei w ankietach studentek częściej występują rzeczowniki odżeńskie typu *przedszkolane* czy *światliczane* (łącznie 82)

niż pozostałe (62). Kobiety, ale nie mężczyźni, podawały także nazwy takie jak *gospośia* czy *światliczanka* jako określenia zawodów wykonywanych przez obie płcie.

Podsumowując odnotowane różnice, należy stwierdzić, że studenci, lecz nie studentki, często unikają derywacji odżeńskiej, co można przypisać nie tyle trudności językowej (ich koleżanki nie mają z tym problemu), ile uznaniu takich form za mało prestiżowe jako określenia mężczyzn.

Podsumowanie i wnioski

Współczesna potoczna polszczyzna, starając się nadążać za nowymi modelami męskości i coraz powszechniejszym zjawiskiem społecznym wykonywania przez mężczyzn zawodów tradycyjnie kobiecych, takich jak przedszkolanka, kosmetyczka czy niania, znajduje się na interesującym etapie tworzenia męskich nazw osobowych od żeńskich. Wśród licznych propozycji wysuwanych zwłaszcza przez użytkowników Internetu można spotkać wiele różnych określeń, gdyż mowa tu o formach nowych, w większości nieutralizowanych jeszcze w języku.

Do stosowanych mechanizmów językowych należą: użycie rzeczownika żeńskiego jako ogólnej nazwy zawodu (*on jest przedszkolanką*), dodanie do rzeczownika żeńskiego przymiotnika męskiego (*męska prostytutka*), utworzenie nowej nazwy w sposób opisowy (*prezenter pogody*), tworzenie złożzeń z wyrazami *mężczyzna*, *facet*, *pan* (*facet gospośia*), zastosowanie derywacji paradygmatycznej (*pogodynek*), ucięcie żeńskiej części *-k(a)* (*kosmetyk*) oraz wykorzystanie sufiksacji, to jest przyrostków *-ek*, *-anin*, *-arz* (*nianieki*, *przedszkolanim*, *światlicarz*).

Przeprowadzone badanie²⁹ z udziałem 80 studentek i studentów pozwoliło na określenie częstości wykorzystania tych środków przez ankietowanych. Najczęściej stosowano derywację paradygmatyczną i ujemną oraz sufiksację, najrzadziej użycie nazw żeńskich w odniesieniu do obu płci, modyfikację rzeczownika przez przymiotnik męski, tworzenie złożzeń i form opisowych. Odnotowałam też tendencję do proponowania bardziej prestiżowych (choć często błędnych) określeń mężczyzn niż kobiet.

Wydzielono także cztery kategorie rzeczowników odzwierciedlających stopień zgodności ankietowanych w wyborze form masculinum. Można domniemywać, że określenia proponowane przez ponad 60 procent respondentek i respondentów mają największą szansę wejścia do języka, zwłaszcza kolokwialnego, jeśli oczywiście zaistnieje pragmatyczna potrzeba ich użycia. Los pozostałych form, co do których zdania są bardziej podzielone, zwłaszcza należących do ostatniej grupy, na tym etapie nie może być przesądzony, gdyż wiele różnych czynników ma wpływ na akceptację neologizmów. Można jednak przypuszczać, że przynajmniej część omówionych w tym artykule nazw znajdzie trwałe miejsce w języku, ponieważ – jak zauważa I. Burkacka (2013: 128) – „w dobie dyskusji o równouprawnieniu i walce ze stereotypami płci

29 Jak zwykle w wypadku badań empirycznych należy dodać, że ich wyniki w dużej mierze zależą od wielu zmiennych socjolingwistycznych, np. wieku, wykształcenia, zawodu, pochodzenia, płci, miejsca zamieszkania uczestników, jak też konstrukcji eksperymentu (rodzaj i liczba zadań do wykonania, użyte sformułowania, czas i miejsce badania). Aby uzyskać potwierdzenie uzyskanych wyników, należałoby zatem przeprowadzić podobne badania z uwzględnieniem innych zmiennych.

nazwy męskie mogą się upowszechnić”. Oczywiście potrzebny jest dłuższy okres, by stwierdzić, jaki będzie dalszy los omawianych tu nowych nazw męskich.

Za interesujący wynik badania należy uznać pewne różnice w wyborze środków językowych przez uczestników i uczestniczki, z których ci pierwsi starali się unikać nazw odżeńskich, podając głównie określenia opisowe oraz formy sufiksalne nieoparte na feminatywach, studentki zaś stosowały pełną gamę dostępnych środków językowych tworzenia męskich form.

Bibliografia

- Burkacka I. 2013: Czy polszczyznę mogą wzbogacić nowe typy struktur słowotwórczych?, „LingVaria”, nr 2(16), s. 113–136.
- Grochowska M., Wierzbicka A. 2015: Produktywne typy słowotwórstwa nazw żeńskich we współczesnej polszczyźnie, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica”, t. 49, s. 45–55.
- Grzegorzczkova R., Puzynina J. 1979: *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Grzegorzczkova R., Puzynina J. 1998: *Rzeczownik*, [w:] R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, H. Wróbel (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jadacka H. 2007: O hierarchizacji w słowotwórstwie i jej skutkach dla opisu systemu derywacyjnego, „LingVaria”, nr 1(3), s. 9–20.
- Jadacka H. 2017: Ewolucja zakresu pojęciowego niesufiksalnych technik słowotwórczych, „LingVaria”, nr 1(23), s. 89–98.
- Kaproni-Charzyńska I. 2005: *Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim. Rzeczowniki i przymiotniki*, Top Kurier, Toruń.
- Karwatowska M., Szpyra-Kozłowska J. 2005/2010: *Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Leszczyńska A. 2001: *Feministki o języku*, „Zadra”, nr 1(6), s. 30–32.
- Łaziński M. 2006: *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Małocha-Krupa A. (red.) 2015: *Słownik nazw żeńskich polszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Nowosad-Bakalarczyk M. 2009: *Płeć a rodzaj gramatyczny we współczesnej polszczyźnie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Paprzycka K. 2008: *Feministyczny głos przeciw feminizacji form męskich. O dylematach na temat psychologów, psycholożek i psycholożków*, „Nauka”, nr 4, s. 121–131.
- SJP PWN: *Słownik języka polskiego PWN* (online: <https://sjp.pwn.pl>, dostęp: wrzesień 2019).
- Szpyra-Kozłowska J. 2019: Premiera, premierka czy pani premier? Nowe nazwy żeńskie i ograniczenia w ich tworzeniu w świetle badania ankietowego, „Język Polski” XCIX, z. 2, s. 22–45.
- Urbańczyk S., Kucala M. (red.) 1999: *Encyklopedia języka polskiego*, wyd. 3 poprawione i uzupełnione, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Woźniak E. 2014: *Język a emancypacja, feminizm, gender*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” LX, s. 295–312.

Aneks. Wyniki badania ankietowego

pogodynka: pogodynek – 28, *prezenter pogody* – 27, *pogodyn* – 23, *pogodziarz* – 3, *pogodynka* – 2, *pogodynierz* – 1 (84)

niania: opiekun – 33, *nianiek* – 16, *niania* – 11, *niań* – 9, *męska niania* – 2, *nianio* – 2, *nianiec* – 2, *nianiarz* – 1, *nianin* – 1, *nani* – 1, brak odpowiedzi – 2 (80)

- kosmetyczka*: *kosmetyk* – 31, *kosmetolog* – 18, *kosmetyczek* – 10, *kosmetykarz* – 6, *kosmetysta* – 4, *kosmeciarnia* – 2, *kosmetyczka* – 2, *stylista* – 2, *kosmetykier* – 1, *kosmetyciarz* – 1, *kosmetyczkarz* – 1, *kosmetycznik* – 1, *kosmet* – 1, *kosmeter* – 1, brak odpowiedzi – 3 (84)
- gospośia*: *gospodarz* – 40, *gospoś* – 25, *pomoc domowa* – 4, *gospośiek* – 2, *gospodyń* – 2, *męska gospośia* – 1, *gospośia* – 1, *gospośiak* – 1, *gospoch* – 1, *gospod* – 1, *pan domu* – 1, brak odpowiedzi – 1 (80)
- prządka*: *prząddek* – 40, *przędzacz/przędziarz* – 14, *przędzacz* – 8, *przędzek* – 2, *przędnik* – 2, *prząd* – 2, *przędkarz* – 2, *prządka* – 1, *pracownik przędzalni* – 1, *przędzający* – 1, *prządca* – 1, *przędziciel* – 1, *sprzędzacz* – 1, brak odpowiedzi – 4 (80)
- przedszkolanka*: *przedszkolaniek* – 30, *opiekun/nauczyciel/wychowawca przedszkolny* – 25, *przedszkolacz* – 15, *przedszkolaniek* – 6, *przedszkolanka* – 3, *przedszkolak* – 3, *przedszkoł* – 1, brak odpowiedzi – 1 (85)
- prostytutka*: *męska prostytutka* – 28, *prostytutek* – 15, *prostytut* – 15, *żigolak/żigolo* – 13, *prostytutkarz* – 3, *prostytutka* – 2, *alfons* – 1, *agent towarzyski* – 1, brak odpowiedzi – 4 (82)
- hostessa*: *hostess* – 54, *host* – 12, *prezenter* – 1, *pomocnik* – 1, *hosterz* – 1, *hoster* – 1, *hotelarz* – 1, *hostman* – 1, *hostessa* – 1, *pokładowy* – 1, *steward* – 1, *osoba zajmująca się reklamą* – 1, brak odpowiedzi – 3 (79)
- hafciarka*: *hafciarz* – 74, *hafciarek* – 3, *krawiec* – 1 (78)
- położna*: *położny* – 71, *położnik* – 6, *położniczy* – 1, *położon* – 1, brak odpowiedzi – 1 (80)
- pokojówka*: *pokojujowy* – 34, *pokojujówek* – 14, *pokojujacz* – 11, *sprzędzacz* – 7, *pokojujówkowy* – 6, *chłopek pokojujowy* – 2, *pokojujowkarz* – 2, *pokojujowiec* – 2, *pokojujówka* – 1, *pracownik hotelu* – 1, *pan sprzędzający* – 1, *pomoc hotelowa* – 1 (82)
- manikiurzystka*: *manikiurzystka* – 73, *manikiurzyst* – 2, *manikiurzystka* – 1, *manikiurer* – 1, *manikiurzystka* – 1, *stylista paznokci* – 1, brak odpowiedzi – 1 (80)
- gospodyni domowa*: *gospodarz domowy/domu/domostwa* – 62, *gospodyń domowy* – 6, *gospoś domowy* – 4, *pomoc domowa* – 2, *pan domu* – 2, *opiekun domu* – 1 (77)
- gorseciarka*: *gorseciarnia* – 78, *gorseter* – 1, *gorseciarnia* – 1 (80)
- primabalerina*: *primabalerin* – 43, *najlepszy/główny/solowy/sławny tancerz baletowy* – 12, *primabaleriarnia* – 4, *primabaleriniarnia* – 3, *primabalerina* – 3, *mistrz baletu* – 2, *primabalerino* – 2, *primabalerinista* – 1, *primabaler* – 1, *primabalerinmistrz* – 1, *baletmistrz* – 1, *tancerz w balecie* – 1, *zawodowy tancerz baletowy* – 1, brak odpowiedzi – 4 (79)
- szwaczka*: *szwacz* – 68, *szewc* – 4, *szwaczek* – 3, *krawiec* – 2, brak odpowiedzi – 2 (79)
- diwa operowa*: *śpiewak operowy* – 31, *diw operowy* – 28, *diwa operowa* – 3, *diwer operowy* – 2, *drag queen* – 2, *diwarz operowy* – 1, *diwiarnia operowy* – 1, *diwa operowy* – 1, *diwo operowy* – 1, *męska diwa operowa* – 1, *bas operowy* – 1, *wokalista operowy* – 1, *artysta operowy* – 1, *operowy* – 1, brak odpowiedzi – 7 (82)
- światliczanka*: *światlicznik* – 20, *światliczaniek* – 16, *światliczowy* – 10, *opiekun światlicy* – 9, *światliczanin* – 8, *światliczan* – 4, *światliczek* – 3, *pracownik światlicy* – 2, *światlik* – 2, *światliczany* – 1, *światliczankarz* – 1, *światliczanka* – 1, *światliniec* – 1 (78)
- baletnica*: *baleriarnia* – 22, *baletnik* – 19, *tancerz baletowy/w balecie* – 19, *baletmistrz* – 3, *baletnic* – 3, *baletniarnia* – 2, *baletnicznik* – 2, *baletnista* – 1, *balet* – 1, *artysta baletowy* – 1, *baletnica* – 1, *balerin* – 1, brak odpowiedzi – 3 (78)

Summary

***Pogodyn, pogodynek or prezenier pogody* ‘weatherman’? New personal masculine nouns and linguistic mechanisms of their formation**

Keywords: new personal masculine nouns, derivation of masculine nouns from feminine nouns, language of the Internet, studying Polish speakers’ linguistic competence.

The subject of our analysis is an interesting, new and hitherto unexamined phenomenon in contemporary Polish of forming masculine equivalents of feminine personal nouns such as *pogodynka* ‘female weather forecaster’, *kosmetyczka* ‘female beautician’ or *niania* ‘female nanny’. Basing on Internet sources and a questionnaire study carried out among 80 female and male student participants, the paper identifies the major linguistic mechanisms employed in forming new masculine nouns, that is a grammatical gender change (from feminine to masculine) of the input item (*pogodynka* ‘female weather forecaster’ > *pogodynek* ‘weatherman’), clipping of the feminine suffix *-k(a)* (*przedszkolanka* ‘female kindergarten teacher’ > *przedszkolan* ‘male kindergarten teacher’) and the use of masculine personal suffixes (*światlica* ‘day-care room’ > *światlic(z)arz* ‘male day-care room supervisor’). Moreover, significant differences in the opinions of women and men are pointed out; the female students’ most frequent choice involves nouns derived from feminines (*niania* ‘female nanny’ > *nianiek/niań* ‘male nanny’), whereas male students avoid such forms and suggest descriptive phrases (*niania* ‘female nanny’ > *opiekun do dziecka* ‘male child caretaker’) and suffixal nouns not derived from feminine items (*przedszkole* ‘kindergarten’ > *przedszkolarz/przedszkolanin* ‘male kindergarten teacher’).